

Martine Orange

Europa på okänt vatten efter embargot mot rysk olja

Mediapart, 5 december 2022

Efter att ha varit förebådat i månader blev oljekriget mot Ryssland verklighet måndagen den 5 december. EU har inlett ett embargo och G 7-länderna har satt ett pristak på 60 dollar fatet för tredje part. Vad blir konsekvenserna? Ingen som vet.

Måndagen den 5 december blev det oljekrig mot Ryssland verklighet, som Väst talat om som repressalie för invasionen av Ukraina. Som man lovat redan i våras inledde EU:s medlemsstater då ett embargo mot alla leveranser sjövägen av olja med ryskt ursprung.

Dessutom enades G 7-länderna den 2 december om att sätta ett tak på 60 dollar fatet för all export av rysk råolja till tredje land. Om inte det pristaket respekteras kan oljetankers inte längre räkna med att bli försäkrade i västliga försäkringsbolag.

I veckor har aktörerna på oljemarknaden framställt detta som en avgörande händelse. Enligt dem kan åtgärderna, som saknar motstycke de senaste decennierna, leda till en djupgående förändring av den internationella oljemarknaden. Och alla avvaktar nu den vidare utvecklingen. Kontinentalsocklarna har rubbats men dammet har ännu inte lagt sig. I nuvarande läge kan ingen säga vad åtgärderna komma att innebära i en redan spänd geopolitisk situation. Värden famlar vidare i dimma.

Kommer det europeiska embargot plus pristaket på rysk olja att leda till att Ryssland, världens tredje största oljeproducent, upphör att producera och därmed åstadkomma en minskning av utbudet av olja på en redan spänd marknad och att priset per fat skenar iväg? Det är ett scenario som ett visst antal ekonomiska bedömare och traders på oljemarknaden hyser farhågor för.

Kommer inbromsningen av den kinesiska ekonomin, stor importör av fossilt bränsle (olja, gas, kol), som späts på av en obegriplig politik gentemot Covid, och oron för en recession i Europa och rent av i USA i stället att leda till en minskad efterfrågan på olja och göra det lättare att motverka höjningar av oljepriset?

Den 4 december höll medlemsländerna i Opec+ sitt senaste möte och diskussionerna där avspeglade ovissheten och frågetecknen. USA:s regering har anklagat producentländerna för att gå Rysslands ärenden, men medlemmarna av oljekartellen, med Saudiarabien i spetsen, framställer sig tvärtom som bärare av den avgörande jämvikten inom den internationella oljebranschen. I detta läge där det är alla förutsägelser är helt omöjliga beslutade man att inte göra något för ögonblicket: Opec+ står fast vid den minskning av produktionen till 2 miljoner fat om dagen, som man enades om i november. Men man säger sig redo ”att vidta omedelbara åtgärder och när som helst” om det krävs. I den ena eller andra riktningen.

Beröva Putin oljeintäkterna

Det embargo EU beslutat om och det pristak på rysk olja som G 7-länderna antagit har samma syfte: att strypa de ekonomiska resurser Vladimir Putin behöver för att kunna fortsätta kriget i Ukraina.

Sedan den ryska invasionen av Ukraina inleddes i slutet av februari har en rad olika sanktioner införts mot Moskva. Men även om ryssarnas exportvolym av fossila bränslen minskat har de skenande priserna gett Kreml möjlighet att rejält kompensera detta. Under årets första nio månader ökade rysk export, främst av fossila bränslen och råvaror, med drygt 25 procent och till ett värde av 431 miljarder dollar. Till följd av en mycket kraftig minskning

av importen (minus 15 procent), delvis en följd av sanktionerna, kan Ryssland uppvisa ett rekordartat handelsöverskott på 251 miljarder dollar.

Även om EU sedan i våras drastiskt minskat sina inköp av olja fortsätter den ryska oljeindustrin att tuffa på för fullt. I oktober exporterade Ryssland 7,7 miljoner fat per dag, enligt Internationella energimyndigheten. En siffra som inte ligger så långt ifrån vad som var fallet före pandemin.

Det är den ekvationen som EU och USA bestämt sig för att ändra och med förhoppningen att det så lite som möjligt ska skada deras egna redan bräckliga ekonomier.

Oljehandelns nya vägar

Oljeembargon har tidigare införts mot Iran, Irak, Venezuela och Libyen, men Väst har aldrig någonsin slagit till lika hårt som nu: Ryssland är världens tredje största oljeproducent, tvåa vad gäller export efter Saudiarabien. Även om EU de senaste månaderna minskat sin import av rysk olja med en tredjedel, enligt Internationella energimyndigheten, ger sig Europa med detta totala förbud mot köp av rysk olja från och med den 5 december, ut på okänt vatten.

Förslag om ett embargo mot rysk olja framfördes redan i början av kriget av [Ukrainas president] Volodymyr Zelenskyj och fick stöd av bl a de baltiska länderna och Polen. Ändå krävdes det många veckor för att EU:s medlemsländer skulle komma fram till något beslut. Och ändå är detta avtal ganska ihålligt.

Embargot gäller bara import sjövägen av råolja. Ungern, Tjeckien och Slovakien, som är helt och hållet beroende av ryska leveranser via oljeledningar, kan därmed fortsätta att ta emot olja. Polen och Tyskland, som även de försörjs via oljeledningar, har utfäst sig att i fortsättningen inte ha något med rysk olja att göra. Bulgarien å sin sida har fått lov att fortsätta att ta emot ryska oljeleveranser sjövägen.

Enligt EU-kommissionens beräkningar kommer EU-länderna att ha minskat importen av rysk olja med 90 procent till årsskiftet. De förändringarna riskerar att starkt förändra de internationella flödena av olja och handelsvägarna. En rad traditionella handelsvägar har gått via Europa. Nu är de på väg att överges som bekräftelse på att världen förändrats.

Kurragömma

Sedan i våras har EU-länderna försökt diversifiera försörjningen av fossila bränslen genom att vända sig till Saudiarabien, Förenade Arabemiraten, Nigeria m fl. Men nya aktörer har också dykt upp: Kina, Indien, Turkiet, och i mindre utsträckning Egypten, har blivit viktiga exportländer av olja till Europa. Ryssland har använt sig av dem för att kringgå sanktionerna. De köper oljelaster med ursprung i Arktis till ofta kraftigt sänkta priser för att sedan sälja dem dyrt till Europa, och även till USA. Allt utspelar sig emellanåt i oroväckande skumma former för att dölja ursprunget på denna råolja.

På sistone har Indien och Kina minskat inköpen av rysk olja, på grund av den ekonomiska nedgången i de båda länderna. Men andra, i synnerhet Turkiet, har tagit över stafettpippen i hopp om kunna inhösta lättillgängliga och omedelbara vinster.

EU satsar på att detta maritima embargo inte ska ha någon större effekt på priserna. USA:s regering är inte lika säker. Där är utvecklingen av priset på olja och bensin en politiskt känslig fråga och man fruktar nu att det europeiska embargot ska få priserna att rusa i höjden på en marknad som redan är nog så spänd.

Hur ska det gå till att bestraffa Ryssland och beröva landet dess oljeintäkter utan att vare sig rubba energimarknaden eller förvärpa de skenande priser, som är så bekymmersamt för de egna ekonomierna? Sedan i våras har USA:s regering försökt hitta en lösning på denna

cirkelns kvadratur. När EU-kommissionen började lansera idén om ett embargo på rysk olja klev Janet Yellen, för närvarande USA:s finansminister och tidigare chef för centralbanken Federal Reserve, fram, kritiserade den och lade fram ett eget förslag: om pristak på rysk olja. I slutet av juni antogs hennes förslag av G 7-länderna.

Genom att fixera priset till 60 dollar per fat hoppas USA att det ska förmå ryssarna att fortsätta att förse marknaden med olja, samtidigt som landets profiter minskar.

”60 dollar per fat, det är alldeles för högt”. När Volodymyr Zelenskyj den 2 december fick veta det pristak EU- och G 7-länderna enats om dolde han inte sin besvikelse. 60 dollar fatet är ungefär det pris, till avsevärda rabatter, som Moskva idag säljer sin olja från Uralbergen till. De baltiska staterna och Polen instämmer i Zelenskyjs analys. In i det sista försökte de få till stånd ett pristak på 30 dollar fatet och hotade rent av att i sista stund sätta stopp för överenskommelsen. Grekland, Cypern och Malta försökte däremot få till stånd ett betydligt högre pristak, i storleksordningen 80 dollar fatet, för att kunna skydda sin egen sjöfart.

Viljan att skylta med enighet och beslutsamhet gentemot Ryssland fick ändå till sist råda. De motspänstiga länderna fick böja sig inför trycket från USA och andra länder inom EU.

Från och med den 5 december utfäster sig därmed G 7-länderna (förutom Japan som redan har undantag för ryska oljeleveranser från ön Sachalin, bl a) att inte längre köpa någon rysk olja till ett högre pris än detta tak. För att vaka över att överenskommelsen respekteras har Storbritannien och EU, som svarar för 80 procent av alla internationella försäkringsavtal till havs, lovat att se till att alla ryska fraktfartyg följer detta pris.

Beslutet oroar dock i allra högsta grad dem som står för transporter till havs och som nu fruktar att drabbas av bestraffningar för att inte ha följt denna regel, betecknad som ”alldeles för vag”. Åtgärden har fått en omedelbar konsekvens: priset på försäkringar av transporter till sjöss skenar iväg. Och det kommer med nödvändighet att avspeglas i det slutliga priset.

Ryssland – den obekanta faktorn

Reaktionen från Vladimir Putin var omedelbar. Så fort USA:s regering börjat vädra planerna på ett pristak på hans oljeexport lät han meddela att han tänkte vägra alla avtal med länder som försökte påtvinga honom denna regel. Och Kreml har inte ändrat uppfattning därefter. ”Vi tänker inte acceptera detta pristak”, sade Kremles språkrör Dimitrij Peskov den 3 december. Han lät förstå att den ryska regeringen skulle tillkännage sina åtgärder mycket snabbt.

En del analytiker, och USA:s regering, när förhoppningen att det ”återhållsamma” pristaket på rysk olja ska få Vladimir Putin att svara lika återhållsamt, med åtgärder av mer eller mindre av symbolisk karaktär.

Andra är klart mer pessimistiska. Som de ser det kan den ryske presidenten bara ge ett skarpt svar. Först och främst på grund av att själva principen om ett pristak enligt honom ingår i ett försök av Väst att återta den kontroll över den internationella oljemarknaden, som man inte haft på länge och driva igenom sina egna villkor. Något som Vladimir Putin inte kan gå med på. En analys som delas av gruppen producentländer, som fruktar att USA de när som helst kan stå i tur att påtvingas samma villkor.

Dessutom, framhåller analytikerna, har Vladimir Putin i detta krig i Ukraina och i sina svar på de västliga sanktionerna gett prov på en gränslös beslutsamhet att införliva en annan nation: inget rationellt är längre gångbart. Alltsedan invasionen av Ukraina har den ryske presidenten utan att tveka offrat en stor del av sin gasindustri. Varför skulle han då tveka att göra samma sak med oljeindustrin?

”Vi kommer bara att sälja olja och raffinerade produkter till länder som vill samarbeta med oss på marknadens villkor. Även om det innebär att vi kommer att få minska vår produktion”, sade Alexander Novak, Rysslands vice regeringschef, den 4 december.

Ryssland har förutsett skärpningarna och sedan i våras antagit en rad åtgärder för att komma undan Västs sanktioner och stärka sin oljehandel. I syfte att inte längre vara beroende av dollarn, den valuta som gäller i all oljehandel, har den ryska centralbanken tillsammans med Kina och Indien kommit överens om att transaktionerna ska ske i lokal valuta och med hjälp av de instrument för konvertering som de förfogar över.

Den ryska regeringen har, via ett av sina redskap, bildat ett försäkringsbolag för transporter till havs och de egna frakterna av olja och gas med syfte att kringgå de stora brittiska och europeiska försäkringsbolagens veto. Kinas regering har redan meddelat att man erkänner detta nya försäkringsbolag.

Men det är framför allt när det gäller transporter till sjöss som den ryska regeringen gjort sina största ansträngningar. Sedan i somras råder en frenetisk aktivitet på det området: oljefartyg och supertankers byter ägare och flagg med imponerande hastighet. Kineser, ryssar och indier köper fartyg för fullt. Men framför allt har många fartyg blivit fullständigt anonyma personers och bolags egendom. Enligt Bloomberg tillhör cirka 10 procent av världens flotta av oljetankers nu helt okända ägare, vilket inte direkt minskar de skumma förhållanden som sedan länge råder i branschen.

Kraftmätning om diesel

Om ingen för närvarande förmår bedöma de omedelbara konsekvenserna av EU:s oljeembargo talar många redan om en annan annalkande kraftmätning den närmaste tiden: den 5 februari ska EU utvidga sitt embargo till att gälla alla raffinerade produkter med ryskt ursprung.

Och där handlar det om inslag av avgörande betydelse för försörjningen inom EU och i USA, framför allt rör det diesel. Sextio procent av den diesel som konsumeras i Europa levereras av Ryssland. Och några möjligheter att ersätta detta står knappast till buds i nuläget, i synnerhet som det lite varstans börjar råda brist på diesel. ”De närmaste månaderna kommer praktiskt taget alla delar av världen att stå inför risken av brist på diesel”, skriver Bloomberg.

I USA är lagren av diesel de lägsta sedan 1982: de räcker i ungefär 25 dagar. I Europa är läget än mer spänt på grund av att många raffinaderier stängt under pandemin och inte öppnat därefter. Situationen har förvärrats av strejkerna på raffinaderier i Frankrike och Nederländerna. ”Det är den värsta kris på dieselns område jag upplevt”, säger Dario Scaffardi, tidigare chef för den italienska raffinaderigruppen Spara.

Och diesel är oumbärligt för transporter i många industrier. Kommer Vladimir Putin, som redan använt sig av gas som vapen, att avstå från att använda sig av detta vapen för att tvinga europeiska ekonomier på knä i ett läge då den allmänna opinionen redan oroar sig för att sakna gas och el under vintern? Han förefaller redan fast besluten att få Europa att betala ett oresonligt pris. Och på europeisk nivå verkar man inte direkt förberedd på att kunna stå emot.

Översättning: Björn Erik Rosin

Lästips

Tidigare sanktioner:

Odile Benyahia-Kouider, Christophe Labbé: [Rysk olja och gas når Europa på raffinerade omvägar](#) (okt. 2022)

Benjamin Bidder, Markus Becker: [Ryssland fattigare och mer efter sin tid. Sanktionerna biter säger bedömare.](#) (sept. 2022)

Nicolas Ruisseau: [Ryssland under sanktionerna: ”Det blir svårare och svårare”](#) (sept. 2022)

[Ryssland: De ekonomiska sanktionerna och Putins ställning](#) (sept. 2022)

[Rysk gasexport stryps, medan väst letar efter andra alternativ](#) (aug. 2022)

Om oljeembargot:

[EU-ledare enas om oljeembargo mot Ryssland](#) (Europaportalen, 31 maj)

Det finns en hel del kritik mot oljeembargot och det nyligen införda pristaket på rysk olja:

[Analytiker om oljepristaket: Tandlöst](#) (*Aftonbladet*)

[Expert: Pristak på rysk olja kan slå tillbaka](#) (*DN*)

[Ryssland säljer dyrare olja efter EU:s pristak](#) (*Expressen*)

[Guide: EU:s pristak på rysk olja](#) (SVT)

[Vad betyder EU:s partiella oljeförbud för Ryssland och för EU](#) (svenska yle.fi)